

04. Yabancılara Türkçe öğretimi alanında ek çalışma kâğıtları ile deyim öğretimi

Mesut GÜN¹

Lokman TANRIKULU²

Aslıhan TÜRK³

APA: Gün, M.; Tanrikulu, L.; Türk, A.. (2021). Yabancılara Türkçe öğretimi alanında ek çalışma kâğıtları ile deyim öğretimi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (23), 49-64. DOI: 10.29000/rumelide.948289.

Öz

Deyimler bir milletin tarihî geçmişini, yaşayış tarzını, maddi ve manevi kültürel değerlerini yansıtan söz varlığıdır. Deyimler, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında ehemmiyeti yüksek bir konudur. Bir milletin dilini öğrenmek aslında o dile ait kalıp ifadelerin doğru kullanımı ile mümkündür. Sağlıklı ve düzgün bir iletişimin gerçekleşmesi için de söz varlığımız olan deyimlerin yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında öğrenilmesi ya da doğru öğretilmesi önem arz etmektedir. Bu çalışmada yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında öğrencilere sunulan ek çalışma kâğıtları ile deyim öğretiminin etkili ve kalıcı olabilme yollarını belirlemek esas alınmıştır. Çalışma kâğıtlarında deyim tahmin etmeye ve somutlaştırmaya yönelik görseller kullanılmış, daha sonra deyim hikâyesi ile birlikte metin içerisinde anlatılmıştır. Deyimlerin hikâyesi İskender Pala'nın 'İki Dirhem Bir Çekirdek' kitabından alınmıştır. Deyim öğretiminde kitapta yer alan 100 deyimden sadece dokuz tanesi üzerinde uzman görüşlerinden hareketle çalışma kâğıtları geliştirilmiştir. Bu çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın sonunda deyimlerin öğretimi hususunda yapılacak etkinliklerin ve ek çalışma kâğıtlarının daha etkili ve kalıcı öğrenmelere hizmet edebileceği tespit edilmiştir. Öğrenme eyleminin sadece sınıf içinde değil de günlük hayatta ve okul dışında da devam ettiği ulaşılan bulgulardandır. Öğrencinin sürece aktif katılımı ve bu şekilde takip edilmesi dil öğretimi açısından bir gereklilik arz etmektedir. Elde edilen bulgular bundan sonra yapılacak benzer çalışmalara örnek olabilecek niteliktedir.

Anahtar kelimeler: Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi, deyimler, ek çalışma kâğıtları

Teaching idioms with supplementary worksheets in teaching Turkish to foreigners

Abstract

Idioms are lexical items that reflect the historical background, lifestyle, material and spiritual cultural values of a nation. Idioms are a subject of high importance in the field of teaching Turkish as a foreign language. Learning the language of a nation is possible with the correct use of the

¹ Doç. Dr., Mersin Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi ABD (Mersin, Türkiye), mesutgun@mersin.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9663-1066 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 23.02.2021-kabul tarihi: 20.06.2021; DOI: 10.29000/rumelide.948289]

² Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Alman Dili Eğitimi ABD (Nevşehir, Türkiye), ltanrikulu@nevsehir.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-1862-8176

³ YL Öğrencisi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe Eğitimi ABD (Nevşehir, Türkiye), aslihan.turk42@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-4709-457X

expressions of that language. Therefore, for effective and healthy communication, it is important that idioms should be learned or taught correctly in teaching Turkish as a foreign language. This study aims to determine the ways in which idiom teaching can be effective and permanent with supplementary worksheets presented to students in the field of teaching Turkish as a foreign language. The visuals aimed at guessing and concretizing the idioms were used in the worksheets and then explained in the text along with its story. The story of the idioms is taken from the book 'İki Dirhem Bir Çekirdek' by İskender Pala. Based on expert opinions, worksheets were developed on only nine of the 100 idioms in the book. Document analysis method was used in this study. It was determined at the end of the study that using activities and preparing supplementary worksheets would provide more effective and permanent learning of idioms. It is one of the findings that the learning continues not only in the classroom but also in daily life and outside the school. The active participation of the students in the process is a necessity for language learning. The findings of the current study would help to contribute ongoing literature in teaching Turkish to foreigners.

Keywords: Teaching Turkish as a foreign language, idioms, supplementary worksheets

Giriş

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi son yıllarda önem kazanan bir alan haline gelmiştir. Bu alan içerisinde dil öğretimine dair kelime öğretimi, atasözü öğretimi, deyim öğretimi, kültür aktarımı vb. çalışmalar yapılmaktadır. Deyim öğretimi yapılırken hem dört temel dil becerisi hem kültür aktarımı gibi çoklu eğitim stratejileri uygulanmaktadır.

“Deyimler asıl anlamlarından uzaklaşarak yeni kavramlar meydana getiren kalıplaşmış sözlerdir. İki veya daha çok kelimedenden kurulu bir çeşit dil ifadesi olan bu sözler duygu ve düşüncelerimizi, dikkati çekecek biçimde anlatan isim, sıfat, zarf, basit ve birleşik fiil görünüşlü gramer unsurlarıdır” (Elçin, 1986: 642).

Deyimler içerisinde asıl anlamlarını koruyan grubun yanında asıl anlamından uzaklaşarak karşılaştığımız deyimler de bulunmaktadır. Genellikle –mek/-mak mastar ekini alırlar ve özlü anlatıma sahiptirler. Deyimlerin atasözlerinden ayrılan yönü de çoğunluğunun mastar şeklinde olmasıdır.

“Deyimler de ulusal damga taşıyan dil varlıklarıdır. Ulusun söz yaratma gücünden doğar. Her deyim hoş bir buluştur. Bir küçük söz dağarcığına koca bir anlam sığdırılmıştır” (Aksoy, 1983: 47).

Kısa kalıplarla yoğun bir anlama sahiptirler. Az sözle dilimize dair gelenek, görenek, kültürel değerler vb. gibi pek çok ögeye rastlama olanağımız vardır. Kalıp sözler hâlinde karşımıza çıktıkları için kelimelerin yerleri değiştirilemez ya da bir sözcüğün yerine başka bir sözcük getirilemez.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında deyimlerin öğretilmesindeki asıl amaç bu deyimlerin yerli yerinde ve anlamına uygun bir şekilde kullanılmasıdır. Dilimiz açısından büyük öneme sahip olan deyimlerin bir diğer özelliği de her deyim kendine ait bir hikâyesinin bulunmasıdır.

Aksan, (2000: 82)'a göre bir dilin söz varlığının önemli bir bölümünü oluşturdukları ve çeşitli özelliklerini yansıttıkları için deyimler öğrenilmedikçe, “dil öğrenimi çabası eksik kalır”, dolayısıyla, “dile iyice egemen olabilmek için deyimlerin öğrenilmesi ve bilinmesi gerekmektedir”.

Sağlıklı bir iletişimin gerçekleşmesi ve öğrenilen dilin kurallarına uygun olarak konuşulmasında deyimler hayati bir önem taşımaktadır. Deyimlerin hikâyeleri ile işlenmesi yukarıda da belirtildiği gibi ve buna dair yönlendirici soruların sorulması bireyin okuma, yazma, kara verme, analiz, sentez vb. pek çok üst düzey öğrenme yollarına hizmet edecektir. Bu çalışmada deyimler görsellerle tahmin ettirmeye çalışılmış ve ardından deyimlerin hikâyesi işlenmiştir. Çalışmaya esin kaynağı olan deyimler günümüzün Divan Edebiyatı sanatçısı İskender Pala'nın 'İki Dirhem Bir Çekirdek' kitabından alınmıştır. Deyime ait hikâye anlatıldıktan sonra deyimle ilgili sorular metnin bağlamına uygun olacak şekilde hazırlanmıştır. Hazırlanan sorular açık uçlu, çoktan seçmeli, var-yok, doğru-yanlış, evet-hayır, olumsuz köklü maddelerden seçilmiştir. Çalışmada dilimizin üretici becerilerine hitap etmesi için de bireylere deyimleri cümle içinde kullanma, deyimle ilgili bir olayı anlatma gibi etkinlikler sunulmuştur. Deyimlerin bu şekilde ek çalışma kâğıtları ile öğretilmesi kalıcı izli öğrenmeleri gerçekleştirmelerine, öğrenilenlerin tekrarı ve pekiştirilmesine hizmet etmesi açısından önemlidir. Bundan sonra yapılacak dil öğretimi çalışmalarına bir örnek teşkil etmesi, çalışmanın gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Araştırmanın amacı

Araştırmanın amacı 'Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi' alanında deyim öğretiminin daha kalıcı ve etkili nasıl yapılması gerektiği sorusuna cevap bulmak, ek çalışma kâğıtları ile deyim öğretimi bağlama uygun bir şekilde gerçekleştirmede nelere dikkat edilmesi gerektiğini göstermektir.

Araştırmanın önemi

Deyimler dilimizin sözlü iletişim varlıklarıdır; mecaz ve gerçek anlam olmak üzere iki grupta sınıflandırılmaktadır. Bu da deyim öğretimi konusunda birtakım problemlere yol açmaktadır. Dil öğrenen bireyler sadece o dilin gramer yapısını değil kullanım alanlarını da öğrenmek zorundadırlar. Günlük hayatta karşılarına çıkan kalıp sözü anlamlandıramazlarsa sağlıklı bir iletişim gerçekleşmez. Bu sebeple deyimlerin öğretimi bu alan için önemlidir. Deyim öğretiminin tek başına değil de metin içerisinde, deyimlere yönelik sorulara cevap verilerek ve öğrencilerin aktif katılımı ile gerçekleşmesine olanak tanıyan ek çalışma kâğıtlarına dayanması önemlidir. Özellikle deyim öğretimi sürecinde ek çalışma kâğıtlarının kullanılması bireylerin okul dışı öğrenmelerine hizmet edebilir. Öğrenme ortamını günlük hayata taşıyarak sınıf dışında çalışmaların yapılması açısından da üzerinde durulması gereken diğer bir konudur.

Araştırmanın problem cümlesi

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında ek çalışma kâğıtları ile deyimler nasıl öğretilmelidir? Bu problem cümlesinin alt problemleri şunlardır:

- a. Yabancı dil olarak Türkçe alanında deyim öğretimi hazırlanan ek kâğıtlar aracılığıyla nasıl yapılmalıdır?
- b. Yabancı dil olarak Türkçe alanında ek kâğıtlarla deyim öğretiminin öğrencilere dil becerileri bağlamında faydaları nelerdir?

Araştırmanın yöntemi

Araştırmada nitel araştırma desenlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. "Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır. Doküman incelemesi, bir araştırma problemi hakkında belirli zaman dilimi

içerisinde üretilen dokümanlar ya da ilgili konuda birden fazla kaynak tarafından ve değişik aralıklarla üretilmiş dokümanların geniş bir zaman dilimine dayalı analizini olanaklı kılmaktadır” (Yıldırım ve Şimşek 2002: 140-143).

Araştırmanın uygulama boyutu

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında deyim öğretimine yönelik ek çalışma kâğıtlarının belirlenmesinde kullanılan ana kaynak İskender Pala'nın *İki Dirhem Bir Çekirdek* adlı kitabında yer alan deyimlerdir. İlgili kaynakta yer alan 100 deyimden araştırma amaç ve problemiyle en uyumlu olanların seçimi için Miles-Huberman modelinde genel aşamaları olan verilerin azaltılması, verilerin sunulması ve sonuçların biçimlendirilmesi (Baltacı, 2017: 15-27) takip edilmiştir. İlgili kaynağın iç tutarlılığını sağlamak için alan uzmanı üç akademisyenin görüş birliği dikkate alınarak 100 deyimden 9 tanesi yabancı dil olarak Türkçe alanında deyim öğretiminde kullanılabilir ek çalışma kâğıdı olarak belirlenerek tasarlanmıştır.

Araştırmanın temel kaynağını da oluşturan yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılacak ek çalışma kâğıtlarıyla ilgili iç tutarlılığı sağlamak için Miles ve Huberman modelinde içsel tutarlılık olarak adlandırılan ve kodlayıcılar arasındaki görüş birliği dikkate alınmıştır. $\Delta = C \div (C + \diamond) \times 100$ formülü kullanılarak yapılan hesaplamada ilgili kaynağın güvenilirlik katsayısını da belirleyen içsel tutarlılığı veren kodlama denetimine göre ilgili konuda uzman üç akademisyenin (kodlayıcılar arası görüş birliği) %88 olarak belirlenmesi (Miles ve Huberman, 1994) ilgili kaynağın içsel tutarlılığının yeterli olduğunu göstermektedir. Çünkü ilgili alan yazına göre içsel tutarlılığı veren kodlama denetimine göre kodlayıcılar arası görüş birliğinin en az %80 olması beklenmektedir (Patton, 2002).

Sınırlılıklar

İskender Pala'nın *İki Dirhem Bir Çekirdek* kitabında yer alan 100 deyimden alan uzmanlarından alınan görüş birliği sonucunda belirlenen 9 deyim hikâyesine yönelik ek çalışma kâğıtlarıyla sınırlandırılmıştır.

Bulgular ve yorum

Ek çalışma kâğıtları ile deyim öğretimi

Deyim öğretimini daha etkili hâle getirmek için sınıf dışında tekrar amaçlı ek çalışma kâğıtları öğrencilere verilerek sınıfta öğrenilenlerin pekiştirilmesi amaçlanmıştır.

<p>Ek alışma Kâğıdı-1</p> <p>Deyim:</p>
<p>Deyimin Hikâyesi</p> <p>ok eski zamanlarda erkekler ve kadınlar arasında canı istediği bir şeye ulaşamayınca bu deyim kullanılmış. Kadınların özellikle canı bir şey çektiğinde sıklıkla söylenen deyimlerdendir. Fakirlik, yokluk dönemlerinde herkesin istediğini alamadığı zamanlarda kullanılmaktadır. İşte böyle durumlarda tadılmayan şeye ulaşıldığı düşünülerek insanlar avuçlarının iini yalamış. Günümüzde de kullanımı olan deyimlerdendir.</p>
<p>Sorular</p> <p>1) Deyimin ne anlama geldiğini yazınız. (20 puan)</p> <p>2) Anlatılan deyim hakkında örnek cümle kurunuz. (20puan)</p> <p>3) Aşağıdaki cümlelerden hangisi avucunu yalamak deyimine uygun olarak kullanılmıştır? (20puan)</p> <p>A) Arkadaşı ona dondurma vermeyince avucunu yaladı. B) Sınıf çok kalabalık olduğu için avucunu yalamış. C) Evimiz postaneye uzak olunca avucumu yaladım. D) Bilgisayarımız bozulduğu için avucumuzu yaladık.</p> <p>4) Avucunu yalamak deyimini hangi durumlarda kullanırız? İşaretleyiniz. (20 puan)</p> <p style="text-align: center;">Doğru Yanlış</p> <p>Canı bir şey çekince Sevdiği bir yiyeceğe ulaşmak istendiğinde Zor durumlarda Mutlu bir haber alınca</p> <p>5) Avucunu yalamak deyimini ile ilgili kısa bir metin yazınız. (20 puan)</p>

şekil 1: Ek alışma Kâğıdı-1

Çalışma kâğıdı-1'de 'avucunu yalamak' deyimini görsel olarak öğrenciye tahmin ettirilmek istenmiştir. Görselden hareketle bu deyim tahmin eden öğrenciye deyim ne anlama geldiği kendi hikâyesi ile anlatılmıştır. Öğrenci seviyesine uygun sorular aracılığıyla öğrencinin deyim anlayıp anlamadığı kontrol edilebilir. Açık uçlu, çoktan seçmeli, doğru-yanlış şeklinde farklı soru kökleri kullanılarak deyim öğretiminin daha verimli olması sağlanabilir. Aynı zamanda öğrencilerin yazma, okuma, özgün cümlelerle kendilerini ifade etme vb. beceriler de etkinlik yoluyla geliştirilebilir.

Ek Çalışma Kâğıdı-2

Deyim:.....

Deyimin Hikâyesi

Bir konuda birisine güvenmek anlamında kullanılır. O kişiye güvenerek bireyler ümitsizlik beslemezler. Özellikle tasavvufta kullanılır. Tarikata yeni gelen bireylere kemer şeklinde bellerine bir nesne (kuşak) bağlanır. Bu tarikata giren kişiler bundan sonra tarikatın bütün emirlerine uyar, yasaklarından kaçınmaya çalışır. Bu şekilde de huzura ulaşacağını düşünür. Günümüzde ise bu anlamından uzaklaşmıştır. Olumsuz durumlar için kullanılır. Güvensizlik bildiren hallerde karşımıza çıkmaktadır.

Sorular

1) Bel bağlamak deyiminin anlamı neden değişmiştir? (25 puan)

.....

2) Deyimi günümüzdeki anlamı ile kullanınız. (25puan)

.....

3) Aşağıdaki soruları deyime uygun bir şekilde yanıtlayınız. (25 puan)

Evet

Hayır

a) Deyimin kullanım alanı zamanla değişmiştir.

b) Birisine güvenildiği zamanlarda kullanılır.

c) Güvensizlik bildiren hallerde tercih edilir.

d) Öğrenilmesi karışık durumlarda karşımıza çıkar.

4) Aşağıdaki cümlelerden hangisi deyim anlamına uygun olarak kullanılmamıştır? (25 puan)

A) Yapacağın işte kimseye bel bağlama.

B) Bel bağlayacak kimse kalmadı mı?

C) Bu devirde kimseye bel bağlanmaz.

D) Pantolonun ölçüsü için bel bağladı.

Şekil 1: Ek Çalışma Kâğıdı-2

Ek çalışma kâğıdı-2’de bel bağlamak deyimini görsellerle sezdirilmeye çalışılmıştır. Hazırlanan ek çalışma kâğıdı aracılığıyla ilgili deyim açık uçlu, çoktan seçmeli, evet-hayır ve olumsuz soru kökleri ile öğrenciye sorulup kavratılabilir. Deyimin günümüzdeki ve önceden kullanılan anlamı arasındaki farkların öğrenciye buldurulması öğrencinin kavrama basamağına uygun kazanımlara sahip olduğunu test etmeye yöneliktir.

Ek Çalışma Kâğıdı-3
 <p style="text-align: center;">Deyim:.....</p>
Deyimin Hikâyesi
Osmanlı Devleti zamanında padişahlar vezirlerinin hizmetinden memnun değilse vezirlerin kaldığı çadırı söktürüp başlarına yıktırılmış. Tarihte Fatih Sultan Mehmet, Yavuz Sultan Selim gibi pek çok padişah bu şekilde davranmıştır. Günümüzde ise bu deyim ‘damını başına yıkmak’ şeklinde kullanılmaktadır.
Sorular
<p>1)Deyimin ne anlama geldiğini kendi cümlelerinizle anlatınız. (20 puan)</p> <p>2)Deyim günümüzde nasıl kullanılmaktadır? (20 puan)</p> <p>3)Tarihte bu şekilde davranan padişahlar aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru verilmiştir</u>? (20 puan)</p> <p>A) Orhan Gazi-Osman Bey B) Çelebi Mehmet-Yıldırım Bayezid C) Yavuz Sultan Selim-Fatih Sultan Mehmet D) Kanuni Sultan Süleyman-Abdülmecit</p> <p>4) Aşağıdaki cümlelerden uygun yerlere bu deymi yerleştiriniz. (20 puan)</p> <p>Tarihte Yavuz Sultan Selim vezirlerinin..... Durumdan memnun olmayınca..... Görevini yerine getirmeyen vezirin..... Çocuk dışarı çıkınca.....</p> <p>5) Siz de çadırını başına yıkmak deymi ile ilgili bir cümle kurunuz. (20 puan)</p>

Şekil 3: Ek Çalışma Kâğıdı-3

Ek çalışma kâğıdı-3’te deyim görsel ile öğrencilere tahmin ettirmeye çalışılabilir. Hazırlanan sorularda deyim anlamı buldurmaya yönelik etkinlikler mevcuttur. Bu şekilde hem deyim öğretimi hem de kültürel aktarım unsurlarıyla öğrencilerin karşılaşması sağlanabilir. Deyimin hikâyesinden hareketle Türkçeyi öğrenen bir birey Osmanlı Devleti padişahlarını, yönetim şeklini, ülke yönetiminde önem verilen değerleri de öğrenebilir. Ayrıca öğrencilere yöneltilecek sorular öğrencinin düşünme yeteneğini, karar verme, seçim yapma vb. üst düzey düşünme becerilerinin gelişimine katkılar sunabilir.

Ek Çalışma Kâğıdı-4

Deyim:.....

Deyimin Hikâyesi

Gizli işler yapıldığı zamanlarda kullanılan bir deyimdir. Eskiden konak geleneği yaygındı. Erkekler ve kadınlar konaklarda bir arada oturmazdı. Zengin konaklarda hizmetler yapılırken arada bir dolap bulunurdu. Erkek tarafından kadın tarafına ya da kadın tarafından erkek tarafına bir şey verileceğinde hizmetçiler dolaba koyar ve çevirerek karşı tarafa geçmesini sağlarlardı. Dolap da silindirik şeklinde dönerek hareket ederdi. Bu gelenek Türklerde bulunan mahremiyet duygusundan kaynaklanmaktaydı. Özellikle birbirine sevdalanan kişiler de bu yolla birbirine kırmızı gül demeti, ipek mendil, lokum, lavanta gibi hediyeleri dolaba koyup karşı tarafa gönderir, ilan-ı aşk edilirdi. Böylece konak sahibi sezmeden dolap çevrilmiş olurdu.

Sorular

- 1) Dolap çevirmek deyiminde bulunan Türk geleneklerini yazınız. (20 puan)
- 2) Bu deymi cümle içinde kullanınız. (20 puan)
- 3) Günlük hayatınızda bu deymi kullandığınız bir anı yazınız. (20 puan)
- 4) Bu deymi aşağıdaki uygun yerlere yazınız. (20 puan)

Sen böyle.....seninle kimse konuşmaz.

Akıllı ol, bir daha kimsenin arkasından.....

Senin böyle.....aklıma gelmezdi.

Ağlayınca kendi kendine hüünlendi ve.....

- 5)Aşağıdaki etkinliği deyim kullanım alanlarına uygun şekilde doldurunuz. (20 puan)

Var

Yok

- a) Hile, hüünlü durumlarda
- b) Gizli işlerde
- c) Kimsenin duymasını istemediğimizde
- d) Bayram törenlerinde

Şekil 4: Ek Çalışma Kâğıdı-4

Ek çalışma kâğıdı-4'te deyim anlamını verilen görselle birlikte öğrenciye tahmin ettirme amaçlanmıştır. Anlatılan hikâye ile eski Türk gelenekleri, yaşam tarzı vb. değerler karşımıza çıkmaktadır. Öğrencilere yöneltilecek sorularla deyim kullanım alanı, bağlam içerisinde karşımıza nasıl çıktığını öğrencilerin daha iyi anlamaları sağlanabilir.

Ek Çalışma Kâğıdı-5

Deyim:.....

Deyimin Hikâyesi

Gerçekleşmesi yakın olan işlerde kullanılan bir deyimdir. Henüz olmadı ama olmasına az kaldı anlamına gelmektedir. İslam dininin kabul edildiği zamanlarda Bilal-i Habeşi elini kulağına götürerek ezan okurmuş. Bu yüzden de günümüzde müezzinler ezan okurken elleri ile kulaklarını kapatıyorlar. Hem ses daha iyi çıkıyor hem de çevreden gelen sesler ezan okuyan kişiyi rahatsız etmiyormuş. Bu yüzden ezan okunmaya az kaldığında eli kulağında denmeye başlanmış. Okunmadı ama eli kulağında denirmiş. Günümüzde de anlamını koruyan ve sıklıkla kullanılan bir deyimdir.

Sorular

- 1) Eli kulağında deyiminin kullanım alanlarını açıklayınız. (25 puan)
- 2) Aşağıdakilerden hangisinde deyim anlamına uygun kullanılmıştır? (25 puan)
 - A) Eli kulağındadır, şimdi gelir.
 - B) Eli kulağında oyun oynuyor.
 - C) Hastaneye eli kulağında gitti.
 - D) Soruları eli kulağında cevapladı.
- 3) Eli kulağında deyimini ile avucunu yalamak deyimini anlam olarak karşılaştırınız. (25 puan)
- 4) Siz de günlük hayatınızdan bu deyim için uygun örnekler veriniz. (25 puan)

Şekil 5: Ek Çalışma Kâğıdı-5

Ek çalışma kâğıdı-5'te görsel ile verilen bir deyim anlamı hikâyesi ile öğretilmeye çalışılmıştır. Sorularda öğrencilerin okuma, yazma becerilerini ölçmeye yönelik etkinlikler mevcuttur. Aynı zamanda bilinenden bilinmeyene ilkesi gereği öğrencilerin öğrendiği bir deyim diğerleriyle ilişkilendirme becerileri de geliştirilebilir. Öğrencilerin kendi yaşamından örnek vermeye çalışması deyim aktif bir şekilde kullanmasına yardımcı olabilir. Kültür aktarımı açısından Türklerin ezana duyduğu saygı, İslam dinini önemi vb. unsurların metin bağlamından hareketle öğrencilere sezdirilmesi mümkündür.

Ek Çalışma Kâğıdı-6

Deyim:.....

Deyimin Hikâyesi

Eskiden kabakları muhafaza etmek için içine su koyarlarmış. Günlük hayatta gidilen yere götürmek için hafif olduğundan kolaylık sağlarmış. Zengin olanlar kabağın üzerine desen çizer, süslemeler yaparmış. Bazı süslemelere mücevher dahi ekleniyormuş. Bütün bunlar su kabağının değerini artırırmış. Ama su kabağımı gizli taşımak gerekirmiş. Aslında bu kabağın içine insanlar şaraplarını koyarmış. Kimse görmesin diye de yer altına bir yere saklanırmış. Bu işi de en çok meyhanelerde yaparlarmış. Meyhaneleri teftiş etmeye gelen asesbaşları da bu durumu fark edince kabakları sırasıyla ‘pat pat’ patlatırmış. Kabaklar patlayınca içlerindeki sıvı boşalır ve suçu olmayanlar da bu olaya dâhil olurmuş. Çıkan sestten dolayı kabak başında patlamak deyimi suçüstü anlarda kullanılan bir deyim haline gelmiştir. Burada olan suçluya değil haksız bir biçimde suçsuz kişiye olmaktadır.

Sorular

- 1) Kabağın üzerine resim çizmek, süslemeler yapmak metne göre neyin göstergesidir? (20 puan) Yazınız.
 - 2) Anlatılan hikâyeye göre kabak niçin saklanırmış? (20 puan)
 - 3) Öğrendiğiniz deymi bir cümle içerisinde kullanınız. (20 puan)
 - 4) Aşağıdaki cümlelerden hangisinde deyim anlamına uygun bir şekilde kullanılmıştır? (20 puan)
- A) Yorulduğu için kabak başında patladı.
 B) Karnesi kötü gelince kabak başında patladı.
 C) Bu olayda yine kabak başına patladı.
 D) Canım sıkıldığında kabak başıma patladı.
- 5) Siz de bu deyime uygun kısa bir hikâye yazınız. (20 puan)

Şekil 6. Ek Çalışma Kâğıdı-6

Ek çalışma kâğıdı-6’da deyim hikâyesi ile verilmiş daha sonra da hatırlama, anlama, kavrama, sentez basamağını yansıtabilecek sorular ile deyimın öğrenilip öğrenilmediği kontrol edilebilir. Ayrıca deyim hakkında bir resim verilerek tahmin ettirmeye yönelik etkinlik önerisi öğrencilerin zihinsel becerileri geliştirilebilir. Çalışma kâğıdında okuma ve yazma becerilerine yönelik sorular yanında; açık uçlu, çoktan seçmeli madde köklerine yer verilerek öğrencilerin deymi birçok açıdan kavraması sağlanabilir.

Ek alışma Kâğıdı-7

Deyim:.....

Deyimin Hikâyesi

Osmanlı Devleti'ni en çok uğraştıran beylik Karamanoğulları'dır. II. Murat zamanında Karamanoğlu Mehmet Bey ile aralarında geçen bir hadise bu deyim hikâyesi ile bağlantılıdır. Padişah, Karamanoğlu Bey'i huzuruna çağırır. Bundan sonra kendisi ile iyi geçinmesi için söz vermesini ister. Karamanoğlu elini kalbinin üzerine götürerek birkaç kez yemin eder. Çok geçmeden bu sözünden döner. Çünkü yemin ettiği sırada eliyle vurduğu yerde bir güvercin saklıdır. O elini kalbine vurdukça güvercin oradan uçar, Bey de sözünden vazgeçer. Eskiden söz verip de vazgeçen insanlar için kullanılan bir deyim haline gelir.

Sorular

- 1) Anlatılan hikyeden anladıklarınızı kendi cümlelerinizle yazınız. (20 puan)
- 2) Deyimin kullanım alanları aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir? (20 puan)
 - A) Alışveriş ortamları
 - B) Seyahat zamanları
 - C) Eski zamanlar
 - D) Sözünden vazgeçme
- 3) Deyimin anlamını kısaca yazınız. (20 puan)
- 4) Aşağıdaki cümlelerden hangileri deyim anlamına uygun şekilde kullanılmıştır? (20 puan)

Doğru	Yanlış
-------	--------

Biraz bekleyelim, Karaman'ın koyunu sonra çıkar oyunu derler.
 Hastalanınca Karaman'ın koyunu sonra çıkar oyunu diye ziyarete geldiler.
 Yarışmada Karaman'ın koyunu başarılı oldu.
 Karaman'ın koyunu sonra çıkar oyunu diye hiç kimse bana güvenmedi.
- 5) Siz de sözünüzden döndüğünüz bir olayı anlatınız. (20 puan)

şekil 7: Ek alışma Kâğıdı-7

Ek alışma kâğıdı-7'de anlatılmak istenen deyim bir görsel ile tahmin ettirilmeye çalışılarak öğrencinin n bilgileri ve hazırbulunuşluk seviyesi harekete geçirilebilir. Deyimin bu şekilde ğretimi öğrencide dikkat uyandırabilir. Hazırlanan açık uçlu, çoktan seçmeli ve doğru-yanlış madde kökleri ile deyim ğretimi pekiştirilmeye çalışılabilir. Öğrencilerin retici dil becerilerini harekete geçirilmesi için kendi başlarından geçen bir olayı deyime uygun şekilde anlatması istenebilir. Aynı zamanda deyim hangi bağlamda kullanıldığına dair sorular da yöneltilerek deyim birçok açıdan öğrencilerce kavranması sağlanabilir.

Ek Çalışma Kâğıdı-8

Deyim:.....

Deyimin Hikâyesi

Haksız kazanç elde edilen durumlarda, başkasının hakkına geçip zengin olduğunda, hak etmediği yerlere gelen insanlar için hukuk âleminde kullanılan bir deyimdir. Olumsuz durumlar için tercih edilir. Osmanlılar zamanında yargıçlara 'kadı' denirdi. Kadılar belli bir eğitimden geçmeli ve adil davranmalıdır. Dürüst olmak da gereken şartlar arasındadır. Eski zamanlarda Rumeli'de bir kasabaya bir kadı tayin olur. Ama kısa zamanda halkı canından bezdirir. Halk bu kadıdan şikâyetçi olur ve İstanbul'a bildirir. Padişah da bunun üzerine kadıyı görevinden alır. Kadı bu sırada eşyalarını toplamaya başlar. Halk da onu izlemeye gelir. Kasabaya ilk geldiğinde hiçbir şeyi olmayan kadı yüklü bir miktar eşya ile geri dönecektir. En son evin mahzeninden bir küp çıkarır. Kâhyalar küpü zorlukla taşırlar ve arabaya yükleyemezler. Bu yüzden de içinde ne olduğunu merak ederler. Küpü açınca içi dolu altınla karşılaşılır. Kadı halkına döner:

-Ey ahali! Halinize acıyorum. Küpümün dolmasına iki parmak kalmıştı, sabredemediniz. Yeni gelen kadı boş küp ile gelecek. Küpüm dolunca size hizmet verecektim. Hizmetimden beni mahrum bıraktınız.

Sorular

- 1) Metne göre kadıların sahip olması gereken özellikler nelerdir? (20 puan)
 - 2) Padişah kadıyı neden görevinden almıştır? (20 puan)
 - 3) Deyimin anlamını kısaca yazınız. (20 puan)
 - 4) Aşağıdaki cümlelerden hangisi deyim anlamına uygun değildir? (20 puan)
- A) İşini becerdi, küpünü doldurdu.
 B) Kalabalığa kalmadan küpünü doldurmuş.
 C) Hiç fark ettirmeden küpünü doldurdu.
 D) Eline fırsat geçince küpünü doldurdu.
- 5) Deyimin anlamına uygun olumsuz bir cümle kurunuz. (20 puan)

Şekil 8: Ek Çalışma Kâğıdı-8

Ek çalışma kâğıdı-8'de deyim anlamına ilişkin sorular sorularak öğrencilerin metnin bağlamından hareketle deyim hikâyesini ne kadar anladıkları sorgulanabilir. Olumsuz soru kökleri kullanılarak ve olumsuz yapıda cümle örnekleri kullanılarak öğrencilerin analiz etme becerisi geliştirilebilir.

Ek alışma Kâğıdı-9

Deyim:.....

Deyimin Hikâyesi

Uzun yıllar eğitim görmüş kişilere mürekkep yalamış derler. Bu deyim matbaa olmadan önce sık kullanılan bir deyimdir. El yazması eserlerin olduğu dönemde kullanılırdı. El yazması eserler yazılırken mürekkebi silecek bir silgi yokmuş. Hattatlar yanlışlarını silecek vakit serçe parmaklarının ucunu yalar ve yanlışı silermiş. Bu şekilde mürekkep yalamış olurlarmış. Eskiden bir insan ne kadar çok mürekkep yalarsa o derecede bilgili, okumuş, kültürlü kabul edilirmiş. Toplum da ayrıca bu insanlara saygı duymış. Günümüzde de hala kullanılan bir deyimdir.

Sorular

1) Bu deyim hangi alanlarda kullanılır? (25 puan)

Var Yok

Okumuş kişiler için
Bilgili insanlar için
Matbaanın olmadığı zamanlarda
Zor durumlarda

2) Sizin de evrenizde böyle insanlar var mı? Anlatınız. (25 puan)

3) Deyimin ne anlama geldiğini yazınız. (25 puan)

4) Siz de deyimi cümle içinde kullanınız. (25 puan)

şekil 9: Ek alışma Kâğıdı-9

Ek alışma kâğıdı-9'da metnin bağlamına yönelik sorular sorulmuştur. Diğer alışma kâğıtlarında olduğu gibi tahmin ettirme, yazma, okuma, seçenekler arasında ayırım yapma vb. bilişsel ve üretici beceriler geliştirilmeye çalışılmıştır. Açık uçlu, var-yok şeklinde madde kökleri kullanılarak deyim öğretilmeye çalışılmıştır.

Sonuç, tartışma ve öneriler

“Bir ulusun yaşayış biçimi, inançları, gelenekleri, dünya görüşü, çeşitli nitelikleri ve hatta tarih boyunca bu toplumda meydana gelen çeşitli olaylar üzerinde hiçbir bilgimiz olmasa, yalnızca dil bilim incelemeleriyle, bu dilin sözcük varlığının, söz hazinesinin derinliğine inerek bütün bu konularda çok değerli bilgiler ve güvenilir ipuçları edinebiliriz” (Aksan, 2009: 65). Türkçe, söz varlığı olarak diğer diller ile karşılaştırıldığında çok zengin bir altyapıya sahiptir. Türkçenin bu zenginliğinden ana dili olarak Türkçe öğretiminde yararlanıldığı gibi yabancılara Türkçe öğretiminde de yararlanılmalıdır.

Yabancılara Türkçe öğretiminde söz varlığı konusunda yapılan çalışmalarda; genellikle kitap inceleme, incelenen kitapları karşılaştırma, deneysel çalışmalara rastlanmaktadır. Açık ve Akpınar’ın (2010) çalışmalarında Avrupa Dil Gelişim Dosyası Bağlamında, Yabancılara Türkçe Öğretiminde Deyim ve Atasözlerinin Öğrenme- Öğretme Sürecine Aktarımı incelenmiş ve sonucunda yazılı ve sözlü iletişimde atasözlerinin taranması gerektiği, bulgularının da bu alanda kullanılması zorunluluğuna kanaat getirilmiştir. Gün ve İkizçınar’ın (2019) çalışmasında ise bazı kitaplarda bir söz öbeğinin deyim olmadığı halde karşımıza deyim şeklinde çıkarıldığı tespit edilmiştir. Bu tespit ve yorumlardan hareketle yabancılara Türkçe öğretimi alanında deyimlere ilişkin çalışmalar bulunsa da konuyla ilgili daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

Koparıcı’nın (2019) çalışmasında nitel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama ve içerik analizi kullanılmıştır. Deyim gibi geniş söz varlığı içeren bir kavramın diğer söz gruplarından ayrı değerlendirilmesi gerektiği; bu konuda kaynak, materyal, sözlük gibi eksiklerin olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bu çalışmada Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi’nin temel aldığı eylem odaklı yaklaşıma göre deyimlerin öğretimi yapılması gerektiği ve bu şekilde daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin sürece daha aktif katılım sağlayacakları da bulgular arasındadır. Bu çalışmadaki bulgu ve öneriler bu çalışmaya başlanmasında etkili olmuş, yabancılara Türkçe öğretiminde ek çalışma kağıtlarından nasıl yararlanılabileceği ve ek çalışma kağıtlarıyla deyim öğretiminin öğrencilerin dil becerilerini nasıl etkileyeceği araştırılmaya başlanmıştır.

Mutlu’nun (2016) “Yabancılara Türkçe Öğretiminde Benzer Atasözü ve Deyimlerin Önemi ve Polonyahlara Türkçe Öğretiminde Bunların Kullanımı” başlıklı çalışmasında Türkçe ile lehçe arasında benzerlik olduğu tespit edilen öğrencilerden derlenmiş 60’ı atasözü, 140’ı da deyim olmak üzere 200 tane atasözü ve deyim sınıflandırılmıştır. Bu tasnif “Kelime/Yapı ve Anlam Benzerliği Olan Atasözleri ve Deyimler” ile “Yalnızca Anlam Benzerliği Olan Atasözleri ve Deyimler” şeklinde yapılmıştır. Özellikle hedef dil ve ana dil arasındaki benzerlikler ölçüt alınmıştır. Araştırma sonucunda ise Türkçe ve Lehçe arasında yapı ve anlamca benzer atasözü ve deyimlerin sayısının özgün olanlara göre daha fazla olduğu görülmüştür. Fakat cümle şeklinde olan ve öğüt veren kelime benzerliği açısından atasözü ve deyim sayılarının az olduğu tespit edilmiştir. Bu araştırma sonuçları ise yurt dışında yaşayanlara Türkçe öğretiminde deyim ve atasözlerinden nasıl yararlanılabileceğini göstermesi açısından önemli olduğu ve bu çalışmayla ilintili olduğu ifade edilebilir.

Alan yazındaki çalışmalar dikkatle incelendiğinde yabancılara Türkçe öğretiminde deyimlerin daha çok sıklık analizlerinin yapıldığı, kitaplarda kullanım özellikleri üzerinde durulduğu, eylem odaklı çalışmalar ile deyimlerden yabancılara Türkçe öğretiminde daha çok yararlanılması gerektiğinin önerildiği görülmektedir. Koparıcı’nın (2019) çalışmasında dikkat çekildiği gibi deyim gibi geniş söz varlığı içeren ve diğer söz gruplarından ayrı değerlendirilmesi gereken doğal bir dil kaynağından bu alanda nasıl yararlanılabileceğini örneklemek için hazırlanan bu çalışmada ise uzman görüşleriyle

hazırlanan ek çalışma kâğıtları aracılığıyla deyimlerden derslerde nasıl yararlanılabileceği gösterilmeye çalışılmıştır. Yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılabilecek ek çalışma kâğıtlarının bulgular kısmında da üzerinde durulup açıklandığı gibi kullanılmasıyla Gipe'nin (1978) çalışmasında belirtildiği gibi Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerin Türkçe kelimelerin anlamı üzerinde düşünmesi sağlanabilir. Yeni kelimelerle; cümle tamamlama, kelimeleri eş anlamlılarıyla eşleştirme, eş anlam ve zıt anlam için sözlük kullanma gibi birçok yol denenebilir. Böylece öğrencilerin özellikle üretici dil becerileri olan yazma ve konuşma becerileri daha verimli bir şekilde geliştirilebilir. Ayrıca Tekin ve Baş'ın (2019) çalışmalarının sonuç bölümünde önerildiği ve bu çalışmada da uygulama örneklerine yer verildiği gibi; anlamı çözmeye yönelik stratejilerde ağırlıklı olarak eşleştirme yapma alt stratejisi ile öğrencilerden deyimlerin anlamlarını bulmalarının istenmesi öğrencilerin seçenekler arasında hem eleme yapabilme hem de sözlüğe bakmadan anlamı bulabilme becerilerini geliştirebilir.

Tespit edilen bulgular bağlamında şu önerilerde bulunulabilir:

- Ders kitaplarında materyal olarak ünite sonu değerlendirme kapsamında ek çalışma kâğıtlarının kullanılması öğrencilerin anlama ve anlatma becerilerini geliştirebilir.
- Görsel materyaller ile birleştirilen deyim hikâyeleri dinleme, okuma, yazma ve konuşma becerilerini geliştirmek için alternatif bir ölçme aracı olarak yabancılara Türkçe öğretiminde değerlendirilebilir.
- Deyimlerin günlük dilde kullanımını daha fazla sağlayacak benzer ders dışı uygulama çalışmalarıyla (proje çalışmaları, drama uygulamaları vb.) öğrencilerin sürece aktif katılımı sağlanabilir.
- Deyimlerin geçtiği şarkı, afiş, metin vb. öğrencilere hem derslerde hem de ders dışı çeşitli etkinliklerle buldurularak öğrencilerin seçici dinleme, seçici okuma vb. becerileri geliştirilebilir.
- Atasözleri, ikilemeler vb. diğer kalıp sözlere yönelik benzer çalışmalar yapılarak yabancılara Türkçe öğretimine yönelik daha fazla materyal ve etkinlik tasarımı yapılabilir.

Kaynakça

- Açık, F. & Akpınar, M. (2010). III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Aksan, D. (2000). Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim. Ankara: TDK.
- Aksan, D. (2009) Her Yönüyle Dil. Ankara: TDK.
- Aksoy, Ö. A. (1983). Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü. İstanbul.
- Baltacı, A. (2017). A Comparison of Syrian Migrant Students in Turkey and Germany: Entrepreneurial Tendencies and Career Expectations. *European Journal of Educational Research*, 6(1), 15-27. doi:10.12973/eu-jer.6.1.15
- Bulut, M. (2013). Türkçe Eğitimi ve Öğretiminde Dil ve Kültür Aktarımı Aracı Olarak Atasözü ve Deyimlerin Önemi. *Turkish Studies*.8.13.564.
- Diñel Keray, B. ve Savur, H. (2019). Yabancılara Türkçe Deyim ve Atasözü Öğretiminde Kullanılabilecek Bir Araç: Tarkan Şarkıları, *International Journal of Language Academy Volume 7/1 March 2019 p. 39/55*.
- Elçin, Ş. (1986). Halk Edebiyatına Giriş. Ankara: Sevinç.

- Erten Dalak, H. D. (2017). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde iletişimsel yaklaşımın deyim öğretimindeki başarıya etkisi* (Master's thesis, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü).
- Gipe, Joan P. (1978). Investigating techniques for teaching word meanings. *Reading Research Quarterly*, 624-644.
- Göçer, A. (2009). Türkçe Eğitiminde Öğrencilerin Söz Varlığını Geliştirme Etkinlikleri ve Sözlük Kullanımı Sözlük Özel Sayısı. *Turkish Studies*, 4(4), 1025-1055.
- Gün, M. & İkizçınar, B. (2019). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kullanılan Ders Kitaplarındaki Okuma Metinlerinde Atasözü ve Deyimlerin Dağılımı Yedi İklim Örneği. *International Journal of Language Academy*, 7(3), 214-233.
- Koparıcı, I. F. (2019). Yabancı Dil Olarak Türkçe B1 Seviyesinde Deyim Öğretimi/ Öğrenimi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Miles, M, B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded Sourcebook*. (2nd ed). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Mutlu, K. (2016). Yabancılar Türkçe Öğretiminde Benzer Atasözü ve Deyimlerin Önemi Ve Polonyalılara Türkçe Öğretiminde Bunların Kullanımı, *Bellekten*, 64-2, 245-268
- Pala, İ. (2014). *İki Dirhem Bir Çekirdek*, İstanbul: Kapı.
- Patton, M.Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods* (3rd Ed.). London: Sage Publications.
- Tekin, E. ve Baş, B. (2019). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Kitaplarında Atasözü ve Deyimlerin Öğretim Stratejileri, *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 157-171
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2002). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin.